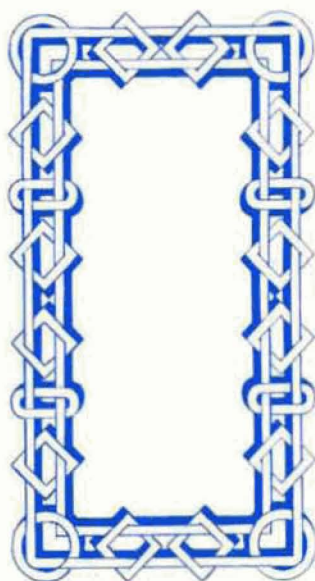

DIFICULTATS I PROGRESSOS
EN LA COMPRESIÓ
PSICOLÒGICA DEL BEBÈ

Jordi Pich i Solé

Universitat de les Illes Balears
Lliçó inaugural del curs 1990-1991
Octubre de 1990

DIFICULTATS I PROGRESSOS
EN LA COMPRESIÓ
PSICOLÒGICA DEL BEBÈ

DIFICULTATS I PROGRESSOS EN LA COMPRESIÓ PSICOLÒGICA DEL BEBÈ

Presentaré tot seguit una visió general dels progressos que, malgrat les dificultats que veurem, s'han produït en la comprensió del comportament de l'infant i de les seves causes, referits a l'etapa en què aquest encara no ha assolit les decisives conquestes de la locomoció en el pla físic i del llenguatge en el domini mental.

Cal tenir present que em referiré preferentment a allò que en termes científics anomenem *processos psicològics bàsics*, tal com puguin manifestar-se en el seu estat inicial, més que no pas a les característiques del seu desenvolupament sistemàtic.

Considerem aquests processos com els autèntics *reguladors del comportament observable*, i comprenen des dels més primaris, amb forta determinació biològica, com són la motivació o les primeres sensacions, fins als de naturalesa netament cognitiva, com la representació simbòlica, la memòria o la solució de problemes. En aquests darrers, el coneixement de llur substrat biològic ens serveix de poc a l'hora de formular lleis que

permetin descriure i comprendre la seva tremenda plasticitat, sobretot quan afronten les continuades i constantment canviants exigències de l'entorn físic i social, sigui de l'infant o de l'adult.

A cavall dels dos es troba el procés perceptiu: aquest és activat des dels primers instants de vida del nadó per les diverses fonts d'energia física a les quals és sensible, està constrenyit tant per la mateixa naturalesa de l'energia com pel tipus de mecanismes biològics que l'implementen, però a més incorpora el reconeixement d'objectes. Activitat que, pel que fa a l'espècie humana, és d'ordre cognitiu en tant que remet automàticament a les categories de significats. O, si ho voleu en termes més acurats, podem afirmar amb U. Neisser¹ que el procés perceptiu és el *lloc on convergeixen cognició i realitat*. Precisament l'estudi de les representacions i capacitats perceptives inicials és el que ha progressat més en les dues darreres dècades: en efecte, en els darrers quinze anys hem après més coses sobre la percepció del bebè que en tot el temps anterior, com tindrem ocasió de comprovar.

Malgrat tot, en general l'estudi i l'observació científics del comportament del bebè representen un capítol científic la dificultat del qual sovint es reconeix poc —sobretot, és clar, entre aquells qui no s'hi han dedicat mai. Hom acostuma a figurar-se el comportament del bebè destinat exclusivament a satisfer les necessitats biològiques bàsiques mercès a uns quants reflexos heretats. S'atorga a l'infant de pocs mesos, en el millor dels casos, una consciència confusa de sensacions elementals més o menys caòtiques i desestructurades. Com veurem, ben pocs psicòlegs defensarien avui aquesta proposta com a descriptiva més enllà potser de les primeres hores de vida.

Una altra apreciació, més generosa i bastant estesa entre aquells qui, sense abordar la problemàtica psicològica específica, d'alguna manera s'han vist en la necessitat de proposar hipòtesis

1. Neisser, U. (1976). *Cognition and Reality. Principles and Implications of Cognitive Psychology*. San Francisco (CA): W. H. Freeman and Co.

sobre el comportament infantil (antropologia o psiquiatria, per exemple), ha consistit a atribuir a l'infant les capacitats intel·lectuals de l'adult, però en estat rudimentari o imperfecte.

L'antropòleg Lévy-Bruhl o el mateix S. Freud postularen fins i tot cert paral·lelisme entre el món de l'infant pre-verbal i el sistema de raonament i comportament que podem trobar en les cultures mal anomenades "primitives". En ambdós casos seríem davant formes d'un pensament que podríem anomenar "pre-lògic".

Diguem ja ara que les primeres i molt matineres expressions de conducta intel·ligent (entenent aquí com a tal aquella que incorpora un fi diferenciat dels mitjans i que a més d'explorar l'entorn permet resoldre situacions inèdites, com ara obrir una caps de llumins) *prefiguren directament i completament* el funcionament intel·lectual tal com aquest es dona en l'adult normal. I resulten a la vegada *enterament apropiades* a l'entorn físic i social que envolta la criatura humana i que li permetrà inserir-se en la seva comunitat cultural.

El mateix podríem dir pel que fa a les societats que no necessiten el corrent elèctric ni el petroli per funcionar. A vegades costa massa acceptar un fet tan simple com que el bebè nat a la selva de gran podria dissenyar enginys planetaris en lloc de llances si s'eduqués a la NASA; i, cosa que ara ens interessa més, que la maquinària i les primeres manifestacions psicològiques difereixen de forma inapreciable mentre els humans educats a la selva o a la NASA són bebès. El bebè no és en cap cas un adult en miniatura, i, a més, el seu comportament aparentment atzarós i poc estructurat estableix els fonaments de qualsevol de les múltiples expressions culturals humanes. Comprendre'l, doncs, requereix una major subtileza psicològica.

En la meva opinió, en voler comprendre científicament el comportament del bebè els problemes més importants rauen en les característiques del funcionament cognitiu adult més que no pas en qüestions estrictament metodològiques, com

amb certa raó apunten alguns: inviabilitat ètica de certs experiments, impossibilitat d'obtenir verbalitzacions, diferent significació psicològica d'una mateixa conducta segons el moment evolutiu del subjecte, etc.

En primer lloc, no tenim gairebé cap mena de consciència dels mecanismes i operacions que ens permeten raonar i resoldre situacions en la forma en què ho fem, i menys encara de la manera com s'han desenvolupat fins al seu estat actual. Per això crec que ben pocs de nosaltres hauríem acceptat com a mainadera dels nostres fills aquella que, en oferir-li la feina i demanar-li si tenia experiència en la cura de bebès, respongué: "És clar! Jo també he estat petita alguna vegada!".

I si bé és cert que posseïm certa comprensió intuïtiva i rudimentària per descriure l'estructura i les funcions d'alguns processos psicològics d'ordre superior com ara el llenguatge o la memòria, aquests resulten ser precisament els processos menys pertinents per descriure el funcionament del nadó, el comportament del qual mai no pot estar regulat per un procés simplement inexistent, com és el cas del llenguatge.

Però una de les limitacions més severes per estudiar el bebè no deriva tant de la impossibilitat d'accedir-hi mitjançant la introspecció comparativa —mètode per altra part poc fiable— com de la tendència pràcticament espontània i universal de fer-ho així. Vull dir que resulta pràcticament impossible observar el comportament del bebè sense atribuir-li els nostres propis mecanismes racionals i emocionals.

Curiosament conviuen en la mentalitat popular una certa desconsideració pel que fa a les facultats psíquiques del bebè i una constant projecció de pensaments i sentiments adults: riu perquè "està content", buboteja perquè "voldria dir cosetes", mira allà perquè "cerca la mare", etc. Tots tenim alguna experiència en aquest sentit, encara que potser no ens haguem deturat mai a valorar la correcció de les nostres afirmacions o a intuir com aquest fenomen complica enormement qualsevol estudi que es vulgui científic sobre el bebè.

Amb tot, seria un greu error considerar aquestes atribucions nocives per al desenvolupament del bebè, com efectivament ho són per al seu estudi. Aquest contacte “mental” amb el bebè li resulta tant imprescindible com l’atenció física. Aquesta idea fou magníficament expressada per H. Wallon² en afirmar que “la sol·licitud de l’adult envers el bebè és un diàleg en el qual aquell supleix, per un esforç de simpatia intuïtiva, les respostes que no obté, diàleg en el qual interpreta els menors indicis o que està convençut que completa manifestacions fragmentàries o inconsistents, les quals redueix a un sistema de referències que l’adult reconeix com a interessos de l’infant”.

Aquestes dificultats han fet sens dubte que durant segles el pensament occidental hagi considerat legítima i sense gaire necessitat de verificació la premissa aristotèlica —d’on deriva també el postulat de la *tabula rasa* dels filòsofs empiristes— segons la qual és el món dels sentits l’autèntic generador del pensament i la conducta intel·ligents. La matèria primera i font de tot coneixement són així les representacions perceptives, suposadament derivades de forma automàtica i universal del funcionament dels sistemes sensorials. “No hi ha res a la ment que no hagi estat abans als sentits”, sentencià Aristòtil.

Estic convençut que el progrés de la psicologia que anomenem *cognitiva*, és a dir, centrada en la comprensió dels processos superiors de l’ésser humà, es pot descriure com una progressiva esmena a aquesta afirmació bàsica.

Cal dir abans, però, en defensa del “sentit comú” que impregna la mateixa obra del gran pensador, que certament resulta inimaginable, quan no francament angoixant, la idea d’una persona viva privada de tots els seus sentits. També és cert que algunes nocions d’ordre intel·lectual com la de la constància i permanència dels objectes, o bé certes operacions mentals

2. Wallon, H. (1941/1976). *La evolución psicológica del niño*. Buenos Aires: Psique.

com l'abstracció i la generalització, possiblement es generen d'una forma relativament simple a partir de l'experiència perceptiva individual que l'infant té des de l'inici de la seva vida.

Però ja els filòsofs racionalistes sospitaven que la ment humana incorpora d'alguna manera factors totalment independents d'allò que conscientment percebem. Recordem així les formes *a priori* de la sensibilitat de Kant, o la ment com a entitat "preexistent" a qualsevol informació dels sentits de Leibniz.

Fou Külpe, però, el primer a mostrar de forma empírica l'actuació d'operacions de caràcter lògic, com ara l'abstracció i la generalització, quan es presenten a l'adult una sèrie d'estímul que difereixen en determinats paràmetres, actuació de la qual el subjecte no és en absolut conscient. I, cosa que és més interessant encara, pot emprar les categories així generades en el seu profit en la solució de problemes sense necessitat que aquestes accedeixin tampoc a la consciència.

Aquesta referència, ja històrica, pot introduir-nos en una de les teories que han contribuït més a la comprensió psicològica de l'activitat del bebè, la del professor J. Piaget, que per cert fou nomenat doctor *honoris causa* per la Universitat de Barcelona. Fou ell qui ens va fer palesa la importància que tenen per si mateixes *les accions* que el bebè executa per al sorgiment de les primeres imatges, operacions i nocions mentals, més enllà de les simples percepcions.

Sense entrar en la dimensió evolutiva i alhora epistemològica de la seva complexa teoria, cal dir que aquesta mostra com els primers moviments del bebè, globals i espontanis —en què inclou els reflexos innats com a moviments particularment diferenciats—, es generalitzen i s'integren en el que anomenà *esquemes sensorio-motors*. Aquests prefiguren els esquemes mentals, malgrat que no es poden considerar pròpiament intel·ligents perquè no discriminen fi de mitjans.

Piaget³ demostrà empíricament com aquesta “lògica de l’acció”, que governa el comportament infantil durant els primers mesos, constitueix una autèntica *intel·ligència en el domini sensorial i motor* de la qual sorgiran les principals conquestes del desenvolupament cognitiu: permanència de l’objecte malgrat la seva ocultació temporal, representació d’uns objectes mitjançant una altres —funció semiòtica—, estructures intel·lectuals abstractes (inclusió de classes, d’ordre i reversibilitat), així com els conceptes epistemològics bàsics en els quals l’autor estava particularment interessat (espai, objecte, causa i fins i tot el mateix jo diferenciat dels objectes).

La transcendència, doncs, de l’acció sensorio-motora per al desenvolupament cognitiu ens situa a la cara oculta del plantejament aristotèlic: les primeres accions del bebè el duen a estructurar de forma intel·ligent la seva conducta, inclosa com una més d’aquestes l’activitat d’obtenir les informacions sensorials més efectives de cara a l’acció adaptativa. Les representacions perceptives, per si soles i deslligades de les estructures cognitives, no podrien dirigir el comportament intel·ligent envers el medi. I menys encara generar-lo.

L’anomenat “efecte túnel” aporta una sorprenent verificació en la mateixa activitat del bebè d’aquest postulat: l’infant de quatre o cinc mesos, en desaparèixer en B un objecte mòbil que ha sortit de A, el pretén trobar dirigint la mirada al lloc d’on ha sortit, o sigui A. Farà falta que, sobre els sis mesos, es consolidi la noció mental que atorga permanència als objectes malgrat la seva ocultació temporal perquè l’infant el vulgui trobar a B en lloc de A. La “vista”, o les representacions visuals, no informen, doncs, per si mateixes: són les estructures cognitives del subjecte les que ho fan, emprant, és clar, informacions perceptives entre altres.

3. Piaget, J. et Inhelder, B. (1966/1978). *Psicología del niño*. Madrid: Morata.

Amb tot això no es pretén negar que la percepció gaudeixi d'una certa autonomia respecte al pensament dirigit: hom sap que no percebem allò que volem, sinó allò que realment afecta els sentits. Percepció i pensament estan, així, i des del començament de la vida, en contínua interacció. De fet, pocs dubtes podem tenir d'aquesta interacció si recordem com el nostre pensament dirigeix activament la vista per tots els racons de l'habitació per localitzar l'amenaçador mosquit, el renou del qual ens ha fet obrir ràpidament el llum. De forma anàloga, i encara sense cap intervenció reguladora del llenguatge, el bebè explorarà els objectes al seu abast, bo i palpant-los amb les mans i amb la vista —i inevitablement amb la boca—, d'una forma cada cop més sistemàtica i dirigida.

Aquesta conducta exploratòria del bebè, que a partir del quart i cinquè mes ocupa la major part de la seva activitat, mostra no solament la connexió entre el pensament pre-verbal i les activitats perceptives. És també una demostració clara del fet que la maduració biològica —en aquest cas la progressiva mielinització de les vies extrapiramidals, la qual permet un millor control del còrtex sobre els moviments d'ulls i braços— fa possible una autèntica motivació, i a la vegada s'hi posa al servei, per obtenir coneixement del món exterior.

Motivació ben destacada, per cert, en la tasca científica. I és que, permeteu que us ho digui, el bebè investigant el seu entorn és el prototip del que ha de ser un bon científic: s'interessa vivament pel que desconeix, formula hipòtesis al mateix temps que ho explora i acaba per fer-se'n una teoria, que, en el cas del bebè, simplement té un menor grau de formalització i d'abstracció dels objectes immediatament presents.

Entrant ja en el món de les representacions perceptives específiques, resulta clar que els investigadors actuals fan costat a la proposta teòrica de Bower⁴ més que al suposat caos inicial.

4. Bower, T. G. R. (1977). *The Perceptual World of the Child*. Londres: Open Book Publishing Limited.

L'autor ens proposa una *primitiva unitat de l'espai perceptor des del naixement*. Aquest espai s'anirà fent multimodal a mesura que el bebè vagi experimentant les correlacions entre imatges, sons i textura dels objectes que el produeixen.

La percepció de la tridimensionalitat és alhora molt precoç, si no immediata. Com bé demostrà E. J. Gibson,⁵ el bebè quan encara gateja es detura davant l'anomenat "abisme visual", és a dir, quan la imatge que té del sòl varia abruptament el gradient de textura.

Molts són els qui pensen també que existeix des del naixement la constància visual de la grandària, aquesta coneguda correcció que s'efectua en els nivells superiors del processament visual sobre la grandària de la imatge a la retina. Així, quan per exemple algú s'allunya de nosaltres, no el veiem fer-se contínuament petit, tal com té lloc a la imatge retiniana. Malgrat tot, cal recordar que Piaget⁶ insisteix que aquesta constància només opera a partir del moment en què el bebè ha assolit en el pla cognitiu la noció de l'objecte permanent.

Per altra part, estudis psicofísics amb bebès d'un a dos mesos han posat en relleu, emprant la preferència en la mirada d'enreixats sinusoïdals de diverses freqüències (intuïtivament, ratlles clares i fosques de distinta amplada), que en aquest període el nivell d'agudeses visual dels bebès esdevé igual que el dels adults. En termes vulgars, això vol dir que, si bé en néixer el nadó hi veu de forma una mica borrosa, a partir d'aquesta edat hi veu tan bé com nosaltres.

S'ha pogut demostrar amb el mateix procediment que és sensible a tots els tipus d'il·lusions òptiques. Crec, però, que d'això no en podem concloure, com alguns fan, que l'infant de dos mesos organitzi el seu camp visual en figura-fons de la

5. Gibson, E. J. (1967). *Principles of Perceptual Learning and Development*. Englewood Cliffs (N. J.) : Prentice-Hall Inc.

6. Piaget, J. (1961). *Les mécanismes perceptifs*. Paris: PUF.

mateixa manera que l'adult. Fa falta més recerca en aquest punt important, perquè aquesta organització no és aliena al tipus de reconeixement i d'identificació d'objectes que es duu a terme en l'escena visual. No oblidem que en la visió adulta el reconeixement d'objectes és automàtic i tan inevitable com sentir un tro que cau al costat. En aquest fet rau precisament el mèrit, com ens recorda J. Bayo,⁷ de certes expressions plàstiques contemporànies que ens alliberen per uns moments de la *tiranía visual de l'objecte* i es converteixen a la vegada en estímuls interessants per a la recerca perceptiva.

El camp de l'audició del nadó ha donat resultats força interessants. Emprant com a indicador de resposta auditiva les variacions en el ritme de succió d'una pipa connectada a un sistema de registre electrònic, J. Mehler⁸ ha posat en relleu una autèntica i espontània labor d'anàlisi auditiva per part del nounat. De l'antiga discussió sobre si hi sent o no, hem passat a l'evidència d'un bebè menor d'una setmana que detectà el pas del francès al rus d'una mare bilingüe que va col.laborar evitant parlar-hi en rus fins al moment de l'experiment. Altres bebès francesos de quatre dies de vida mostraven un major ritme de succió amb un fons de parla francesa, habitual per a ells, que amb un fons de parla russa.

Eimas⁹ proposa la participació de factors hereditaris per a la percepció de la parla, ja que ha demostrat que bebès de poques setmanes perceben els fonemes en categories ben delimitades. Curiosament, els bebès japonesos discriminen com tots els altres el fonema "r" de "l" al començament de la seva vida, però com que no exerciten la distinció perquè no

7. Bayo, J. (1987). *Percepción, desarrollo cognitivo y artes visuales*. Barcelona: Anthropos.

8. Mehler, J. (1988). "Un premier stade de l'acquisition du langage chez le nouveau-né de quatre jours". *Les Cahiers du CTNERHI*, 41, 25-29.

9. Eimas, P. D. (1985). "Percepción del habla en la primera infancia". *Investigación y Ciencia*, 102, 24-31.

existeix en la fonètica japonesa, aquesta capacitat esdevé després pràcticament irrecuperable.

Segurament no us sorprendrà el fet que als primers mesos de vida el bebè discrimini perfectament entre altres el timbre de veu característic de les persones més familiars. Això està perfectament assolit a quatre mesos, probablement molt abans. No obstant això, de nou J. Mehler¹⁰ ens demostra que perquè aquesta discriminació es dugui a terme la parla ha de realitzar-se en l'entonació normal. Vol dir que el bebè aparentment tracta com una veu desconeguda la veu de la mare quan aquesta llegeix un text a l'inrevés. Per tant, potser més que al timbre, el bebè comença essent sensible a factors com el ritme i l'entonació, que afecten escassament aquell.

Tot sembla indicar, per tant, que la criatura humana està genèticament equipada per tractar de forma específica amb la parla humana. Això complementa sens dubte la tesi del famós lingüista N. Chomsky,¹¹ que proposa la participació de mecanismes innats en el desenvolupament de les competències lingüístiques del subjecte. Sens dubte una de les coses que sorpren més en els infants, comparats amb els adults, és la simplicitat, velocitat, precocitat i sistematització amb què accedeixen al domini de la llengua. Observant-ho, a vegades he tingut la impressió que d'amagat repassen aquell avorridíssim llibre de gramàtica que a l'escola ens feien estudiar que explicava com s'ha de formar el plural, com s'han de conjuguar els verbs, etc., i que a més passen gust començant a practicar una per una totes les lliçons.

Malgrat les evidències, però, convé ésser sempre molt prudents a l'hora de considerar la presència de capacitats

10. Mehler, J. (1978). "Infant Recognition on Mother's Voice". *Perception*, 7, 491-497.

11. Chomsky, N. (1965). *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge (MA) : MIT Press.

innates, siguin del tipus que siguin. En el cas de l'audició i l'exercici del llenguatge, cal no oblidar que sense la continuada estimulació verbal a la qual és sotmès el bebè des del moment del seu naixement, tot el nostre hemisferi esquerre i les seves potencialitats ens resultarien de tanta utilitat com si algú ens regalés un elefant. Que no ens passi doncs com a l'emperador prussià que, sentint-se psicòleg per un dia en despertar, va voler comprovar en quin idioma parlarien entre si uns quants infants si els criaven junts, bo i satisfent-los les necessitats biològiques, però no els deien res. Òbviament, com alguns ja deveu haver intuït, es van morir, i l'home va quedar sense poder verificar que, racionalment, per força haurien d'haver acabat emprant l'alemany. No només de biberons viuen els bebès!

Però cal insistir que podem parlar de conducta intel·ligent prèvia a qualsevol nivell de domini del llenguatge verbal. De fet, fins a cinc o sis mesos el bebè no comença a reconèixer la vinculació de determinats sons verbals amb els objectes que pretenen designar. Han de transcórrer encara bastants mesos d'*incubació*, en termes d'H. Wallon,¹² perquè comenci a articular les primers paraules, i més temps encara perquè articuli el llenguatge en el temps, és a dir, perquè l'infant sigui capaç d'expressar continguts momentanis. I fins i tot quan domina perfectament la sintaxi, li passa com a aquell pagès rus que s'interessà per un observatori astronòmic construït prop d'on treballava. Després de moltes visites, afirmà que ja no el sorprenia que amb aquells aparells es poguessin saber moltes coses del firmament i els seus astres. El que realment el meravellava és que haguessin pogut arribar a descobrir-ne els noms! Per un infant de cinc anys, també un animal es diu "vaca" perquè fa "muuu", i, per tant, si tu penses que es podria dir "ca", estàs una mica tocat del bolet. Almenys des del punt de vista social, té tota la raó.

12. Wallon, H. (1942/1969). *Del acto al pensamiento*. Buenos Aires: Lautaro.

Vull referir-me, a l'últim, a la vida emocional del bebè, particularment intensa, com qualsevol observador sap. Hi ha qui postula, com la psicoanalista M. Klein,¹³ que els estats de satisfacció i tensió intensos que viu el bebè es conserven pràcticament intactes dins tot adult, i que hem d'estar constantment dominant-los perquè no irrompin i pertorbin la nostra conducta. Tots tenim consciència d'alguna ocasió en què realment alguna emoció ha estat a punt de fer-nos fer o ens ha fet fer quelcom que en aquell moment pensàvem que era millor no realitzar. Qui hagi vist de lluny la grua municipal executant legalíssimes però sinistres accions sobre el seu cotxe, sap de què parlo.

Sigui la irritació que això ens produeix una revifalla d'emocions molt prematures o no, el cert és que ningú no nega avui la importància de les emocions per al desenvolupament global del bebè.

Ja a la dècada dels cinquanta R. Spitz¹⁴ demostrà de forma corprenedora trastorns en el bebè, des d'eczemes fins a l'estat de coma o la mort, relacionats amb tipus determinats de mancances o trastorns en la relació afectiva.

Piaget¹⁵ és també molt explícit en aquest punt: "l'aspecte cognoscitiu de les conductes consisteix en la seva estructuració interna, i l'aspecte afectiu, en la seva energètica".

Fou H. Wallon,¹⁶ però, qui millor va descriure com les primeres descàrregues emocionals (plors, crits, espasmes) esdevenen senyal comunicatiu amb l'entorn. Abans que existeixi cap tipus de manifestació lingüística, ja es dona un autèntic *llenguatge de les emocions* que vincula el bebè amb el seu entorn.

13. Klein, M. (1959). "Our Adult World and its Roots in Infancy". *The Writings of Melanie Klein*. Vol. III. London: The Hogarth Press.

14. Spitz, R. (1958). *Le première année de la vie de l'enfant*. Paris: PUF. Trad. cast. Madrid: Aguilar 1978.

15. Piaget, J. Vegeu la nota 3.

16. Wallon, H. (1934/1975). *Los orígenes del carácter en el niño*. Buenos Aires: Nueva Visión.

Al voltant del primer mig any de vida, el bebè manifesta de forma totalment diferenciada temor, còlera, alegria, desconsol o eufòria de forma, a més, molt adequada a cada situació, de manera que s'estableix un autèntic diàleg amb les actituds i emocions de l'adult.

La preferència del bebè de pocs dies pel rostre humà abans que per qualsevol altre estímul de complexitat semblant sembla afavorir aquesta tesi.

A la vegada, aquesta manifestació típicament humana que és el somriure segueix una ràpida i reveladora evolució. D'una pura desconstrucció de la musculatura bucofacial després de la tensió prèvia a l'alimentació, es converteix en una clara expressió de reconeixement d'una situació agradable —sempre en un context de satisfacció de les necessitats— que és reconeguda com a tal per l'entorn del bebè i a la qual respon de forma immediata. D'aquí a emprar el somrís i la riulla com a senyal comunicatiu entre el bebè i l'entorn hi ha només un pas, que es produeix a partir del tercer o quart mes i que al sisè està perfectament consolidat.

I també s'està a un pas de la proposta teòrica més general que fan alguns investigadors quan afirmen que la conquesta evolutiva més important pel que fa al desenvolupament de la sociabilitat en la nostra espècie no és altra que *l'atribució d'emocions als altres* que fa el bebè de forma prematura. En una fase evolutiva posterior, i sota el model de les emocions, a l'"altre" se li atribuiran intencions i pensaments.

Aleshores resulta fatalment temptadora la suposició que precisament l'autisme infantil no seria altra cosa que l'alteració genètica d'aquesta capacitat de la nostra espècie que ens permet comunicar-nos amb els altres bo i atribuïnt-los, generalment amb encert, unes determinades intencions.

De pas seriem davant els fonaments de la sofisticació humana en el dubtós art de l'engany. Analitzem la següent situació, molt quotidiana per altra part: un infant de dos anys

pren un recipient buit de iogurt, una cullera i la duu sistemàticament de la boca al recipient dient repetidament: “Que bo! Ummh! En vols? Boníssim!”. Reconec haver-me capficat intentant deduir per què caram una espècie havia de desenvolupar un joc així, si és que realment tenia un sentit, com les cries dels felins, que, jugant, s'exerciten per capturar les preses. El col·lega A. Rivière em tragué de dubtes: l'infant s'exercita, en forma de joc, en la labor de confondre el pensament de l'altre.

Sigui com sigui, els tipus d'emocions predominants en el bebè formen una part consubstancial de la seva conducta i del seu desenvolupament, així com de la seva futura personalitat. Però la mateixa sentència és vàlida per als adults. Estic convençut que les grans decisions en la política o en l'economia, i aquelles que fan referència a la nostra vida professional i privada, no estan tan deslligades de l'esfera emocional com a vegades pretenem.

Els meus alumnes són testimonis de la meva insistència en el fet que, per poder comprendre plenament el comportament humà, és imprescindible l'estudi i el coneixement de les lleis biosocials que regeixen els anomenats processos psicològics inferiors, com considerem les emocions i les motivacions. I això s'ha de tenir particularment present en aquesta època en què la psicologia, per raons que ara no fan al cas, s'ha endinsat en l'estudi dels processos d'ordre intel·ligent, sota la bandera d'arribar a formular una autèntica *ciència cognitiva* les lleis de la qual haurien d'englobar totes les conductes intel·ligents, incloses les artificials. Resulta del tot inútil simular un comportament que tingui en compte la interferència de les emocions humanes, i tampoc no fa cap falta de cara al progrés tecnològic. Entre altres coses seria impossible, perquè la seva naturalesa i la seva repercussió en el comportament són particularment difícils d'assumir amb la raó, com saben bé poetes i neuròlegs: el pensament es troba en el còrtex i és d'aparició filogenètica molt recent, en comparació amb les

estructures subcorticals que regulen la conducta emocional, que són molt anteriors.

Personalment, sóc dels qui s'estimen més que les decisions les prengui un magnífic i imperfecte Rector de carn i os — només aquelles que li confereixen els Estatuts, és clar— que no qualsevol sistema expert, per més que controlés tota la informació de la institució. Primer, perquè la màquina sabria més del que convé. I, segon, perquè un queda molt més a gust si pot atribuir les seves desventures a un altre.

He dit.

Universitat de les Illes Balears